

УДК 371.13:373.3:371.311

РАТОВСЬКА С.В.

м. Армянськ, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН З ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ОРГАНІЗАЦІЇ ГРУПОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті автор аналізує дослідження проекту SPRinG для підвищення професіоналізму вчителя початкових класів з організації групової навчальної діяльності учнів.

Ключові слова: організація групової роботи учнів; підготовка вчителя початкової школи.

На етапі модернізації національної вищої педагогічної школи виникла суперечність між рівнем традиційної підготовки майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності та новими вимогами суспільства до випускників педагогічних ВНЗ. Ці вимоги зумовлені сучасними змінами в змісті та структурі освіти, необхідністю активного використання майбутніми фахівцями спеціальних знань з організації навчальної діяльності учнів та розв'язання з їх допомогою нових соціально-педагогічних завдань, що сприяє соціальному замовленню нації, держави на виховання самодостатньої особистості, здатної діяти на основі усвідомленої позиції.

З огляду на це за останній час увагу дослідників все більш привертає навчальне співробітництво, під яким розуміють різні види спільної діяльності учнів, що спрямовані на вирішення навчальних задач. Навчальне співробітництво молодших школярів у малих групах у межах одного класу широко досліджується у педагогіці Європейських країн, зокрема у Великобританії.

Організація групової навчальної діяльності молодших школярів – це складний процес як для учнів, так і для вчителя. Непідготовленість багатьох учителів початкових класів до організації навчання учнів у малих групах приводе до несистематичного її використання, незадоволеністю процесом і результатами навчання як молодших школярів та їх батьків, так і самих учителів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Експериментальні дослідження малих груп, висновки психологічної теорії діяльності дали змогу визначити, що організація групової навчальної діяльності має великий потенціал з точки зору підвищення мотивації навчання молодших школярів [4; 7]. Педагогічні дослідження вчених Великої Британії підтверджують, що групова робота учнів на уроці – це потужна стратегія, яку вчителі початкової школи можуть використовувати для підвищення індивідуальних навчальних досягнень учнів, збільшення їх активності у навчанні, поліпшення поведінки на уроці [1].

У змінах у Національній програмі (National Curriculum, 2000-2006) позначається, що початкова школа не повинна тільки давати академічні знання (читання, письмо, рахування), вона повинна включати в освіту функціональні та операційні цілі, які пов'язані з повсякденним життям і трудовою діяльністю майбутнього випускника [1, с. 111]. При цьому програма дає вчителю можливість самостійно розробляти навчальні курси, а також використовувати нові методи навчання. Багато вчителів країни зосереджують увагу на тому, що існують суперечності між програмою для навчання, потребами для життя і оцінкою, її тиском, що може привести до пасивності учнів. Вирішення на практиці цих суперечностей учителя початкових класів бачать у зміні організації навчального процесу, зокрема у необхідності залучення учнів до виконання навчальних задач у малих групах.

Досліджуючи на практиці методом спостереження роботу молодших школярів у малих навчальних групах (проекти ORACLE I, ORACLE II), вчені Великої Британії M. Galton, J. Williamson вивчають значення співробітництва для розвитку мислення учнів молодшого шкільного віку, суспільні та емоційні переваги, які можуть бути як похідні від групової навчальної діяльності [2]. Дослідження, які проводилися на уроках початкової школи, показали, що хоча діти об'єднуються у малі групи вчителем, вона не має постійної направленості; класні кімнати не мають необхідного обладнання для групової роботи і тому вона не може сприяти поліпшенню навчання, що турбує як вчителів, так і учнів. Досліджуючи організацію навчального процесу в початкових класах (дитина у Великої Британії йде в школу в 5 років, і початкова школа – це шість перших класів),

Dean звертає увагу на те, що проблема організації групової навчальної діяльності в школах країни обмірковується роками, але на шкільній практиці вирішується повільно [1].

Дослідження з питань ефективності організації групової роботи можуть бути проведені двома лініями, вказують Kutnick, Blatchford і Baines (2002). Це може бути спостереження за роботою вчителів та учнів і опис процесу або експериментальні зміни організації навчальної діяльності учнів, які основані спільно на науковому аналізі та досвіді вчителів. Перший тип дослідження, вказують вчені, має такі недоліки: робота дітей у групах не носить системний характер, відбувається часта зміна груп як за численністю, так за складом; діти часто не роблять продуктивно у малих навчальних групах; вчителів не впевнені, що вони все зробили правильно в організації та підтримки групової роботи.

Тому, вченими з Великої Британії було запропоновано проект досліджень навчального співробітництва учнів у малих групах для вирішення різних навчальних задач, зокрема врахування потреб учителя і учнів для розробки ефективної стратегії реалізації такої форми навчальної діяльності учнів у школах країни з підключенням учителів-практиків. Така форма дослідження мала за мету об'єднати теорію і практику, вчителям надбати реального позитивного досвіду організації групової роботи, поширити ідеї навчального співробітництва у школах.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячено дану статтю. Аналіз досліджень європейських країн з теорії і практики організації навчання учнів у малих групах надає нам можливість визначити позитивні сторони, врахувати негативні моменти у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів до її організації.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Ознайомити читачів з дослідженнями проекту Social Pedagogic Research into Group-work (SPRinG), що було організовано і проведено вченими Великої Британії з питань організації групової навчальної діяльності молодших школярів, аналіз яких може сприяти підвищенню педагогічної майстерності; ефективності процесу підготовки майбутнього вчителя початкових класів у педагогічних ВНЗ України.

Виклад основного матеріалу статті з повним обґрунтуванням отриманих результатів. З січня 2000 р. по вересень 2005 р.

діяв проект Соціальне педагогічне дослідження групової роботи (Social Pedagogic Research into Group-work (SPRinG)), метою якого ставилося: визначити спільно з учителями-практиками найліпші шляхи організації групової навчальної діяльності молодших школярів; оцінити і поліпшити процес реалізації групової роботи школярів на уроках для вирішення завдань сучасності. Даний проект було засновано на дослідженнях з питань навчального співробітництва (Slavin, 1995; Johnson і Johnson, 2003); соціальної психології стосовно малих груп (Deutsch, 1949); перевагах гетерогенного складу груп для досягнення успіху (Lippett і White, 1943); групового контакту і групових ролей (Allport, 1954, 1968).

Як вказують фахівці, проект SPRinG – це перше такого плану соціальне, психологічне і педагогічне дослідження групової роботи учнів у навчальному процесі за рахунок отримання наукових даних з питань взаємовідношень дітей у малих групах, навантаження учителя, результатів навчальних досягнень учнів, впливу шкільного управління тощо [6].

Дослідженнями було обхвачено три міста Великої Британії – Брайтон (KS1 – класи, де навчаються учні 5-7 років), Лондон (KS2 – класи з учнями 7-11 років), Кембридж (KS3 – класи з учнями 11-14 років); кількість класів 162; кількість учнів – 4259 віком від 4 до 12 років.

Проект мав п'ять етапів. На першому етапі – початкова фаза – були установлені групи вчителів, роздані навчальні матеріали з метою допомоги педагогам організовувати групову роботу учнів на уроці. Другий етап – етап розробки – спільно з учителями шкіл розробити шляхи ефективної групової роботи. Метою третього етапу – оцінного (серцевина проекту) – ставилося оцінити групову робочу ініціативу учнів, порівняти дослідження різних класів, шкіл, міст. На четвертому етапі – етап застосування – розроблялися рекомендації, де враховувалися можливості організації групової роботи у тих випадках, які були проблематичними для вчителів, для упровадження групової роботи у інших класах, по всій школі. П'ятий етап проекту – поширення результатів дослідження – знаходиться ще в дії (2008 рік) і має за мету розробити рекомендації з організації групової роботи для її ефективного впровадження.

Дослідження (Galton, Simon & Croll, 1980 and Galton, Hargreaves, Comber & Pell, 1999) з питань організації групової роботи молодших школярів довели, що визначення «групова робота» може відноситися до різних форм навчання учнів. Діти можуть бути об'єднані у великі групи (наприклад, групою може бути названо цілий клас), малі групи (об'єднання дітей по 4-6 чоловік за одним круглим столом), або пари, тріади. При тому, учні найчастіше у цих групах мають індивідуальне завдання для виконання. Тобто, розмір груп залежить від завдань та мети, що була поставлена вчителем. Вчені визначають, що у початкових класах об'єднання дітей у малі групи повинно бути засновано на диференційованому навчанні (Ireson & Hallam, 2001), надання можливості для індивідуального навчання (Hastings & Chantry, 2002) тощо. Вчителі початкових класів також не радіють за включення групової роботи на кожному уроці, вказують, що групова робота порушує поведінку на уроці (Cohen & Intilli, 1981); діти не в змозі навчити себе, отримати від товариша якісну інформацію (Lewis & Cowie, 1993); оцінювання навчальних досягнень школярів – проблематично (Plummer & Dudley, 1993). Вчителі також вказують, що мається контингент дітей, особливо хлопці, які будуть тільки заважати роботі малих груп, дезорганізовувати; обміркування задач приведе до конфліктних ситуацій у всьому класі (Cowie et al., 1994). Багато дітей молодшого шкільного віку не люблять групову роботу (Cowie & Rudduck, 1988), вказують, що не довіряють своїм товаришам в оцінці роботи, бажають підтримки дорослого.

За результатами досліджень на початку проекту було встановлено, що тільки 2% молодших школярів бажали виконувати завдання індивідуально. 50% учнів бажали робити у малих групах з 3-4 чоловік, що засновані на дружбі, найчастіше – дівчата з дівчатами, хлопці з хлопцями; 20% учнів бажали робити у великій групі. У навчальних посібниках початкової школи 60% навчальних задач мають у своєму результаті індивідуальне завдання [5].

Вчені спільно з учителями-практиками запропонували дослідження групової роботи через існуючу навчальну програму протягом всього навчального року з метою розробки нової програми, що могла б успішно інтегруватися у навчально-виховний

процес. При цьому визначають, що проект SPRinG має різницю від інших проектів. Вона в тому, що його засновано на унікальній, систематичній функції контролю свого навчання самим учнем, самооцінки прогресу учня, тобто на формуванні рефлексивних моментів діяльності. Даний проект базувався на трьох ключових принципах:

- SPRinG визначає важливість учительської підтримки учнів у процесі взаємодії, тобто здібності для роботи у малих навчальних групах повинні бути сформовані: не можна об'єднати дітей у групи і чекати, що вони будуть добре спільно працювати. Процесу навчання учнів у малих групах учителю треба навчити. Мета вчительської підтримки направлена на те, щоб допомогти молодшим школярам ефективно навчатися через вислуховування думки іншого, пояснення своєї позиції, довіру і повагу друг до друга, планування, організацію, оцінювання групової роботи.
- Проект забезпечує управління процесом реалізації групової роботи, тобто вчителі можуть адаптувати практику групової роботи учнів для своїх цілей, навчальних задач. Ключова мета при цьому – сприяти незалежності учня, а не вчити його безпосередньо.
- У проекті вважається, що для групової роботи необхідно мати організоване приміщення, групи повинні управлятися вчителем. Учителі, що приймали участь у проекті, одержали рекомендації для організації приміщення для проведення групової роботи і матеріали-рекомендації для її проведення на різних уроках початкової школи, які також включали рекомендовані характеристики груп (розмір груп, склад, час виконання певної групової роботи). Вони були розроблені на основі а) вивчення самої класної кімнати, меблів, розміру класу; б) урахування характеристик груп, їх кількості і складу; в) визначення групових задач і шляхів їх інтегрування в робочі програми у процесі навчання [6].

Головні моменти, на які треба було зосередити увагу вчителя.

1. Розмір груп: малий розмір групи визначається найліпшим. Групова робота учнів найбільш ефективна при розмірі групи не більш ніж 4 учасників. При цьому на початку широко рекомендують застосовувати пари і трійки.
2. Розміщення дітей близько один до одного зменшує шум у класі. Єдиний шлях позбавитися неспокою дітей і учи-

теля стосовно шуму – це розміщення їх за єдиним столом близько один до одного.

3. Сприяння учнями своїх здібностей. Проект рекомендує інформувати учнів про те, що вони набудуть при організації такої навчальної діяльності, які здібності можуть бути розвинуті при виконанні навчальних задач при тій чи іншій формі групової роботи.
4. Учитель – провідник у навчанні (guide on the side). Він (учитель) може бути тільки стимулятором групової роботи, наприклад, може підтримувати учнів відкритими питаннями, що мають тільки загальні припущення і дають змогу учням одержати інформацію незалежно [5].

Дослідниками було простежено ставлення учителів початкових класів, які прийняли участь у проекті. Ось, як описує свій досвід участі у проекті SPRinG Jodie Corbett, вчителька початкових класів однієї з Лондонських шкіл. На початку року було вивішено список учнів її другого класу. Перший рік показав, що це був складний клас, і Джоді вирішила, що з вересня вона буде робити все, щоб досягти успіху. Але поставало питання: як?

Діти її класу мали низький рівень навчальних можливостей, низьку самоповагу і відповідно низьке ставлення до навчання; при тому у класі був високий відсоток дітей з особливими потребами. Джоді питала себе: що вона повинна була з цим робити?

На початку вересня вона отримала листівку проекту SPRinG і зацікавилася – чи справді організація групової роботи може допомогти їй справитись з проблемами, що виникли у її класі, і як. Вона була готова на труднощі, і можливі невдачі. Однак, участь у проекті принесла їй насолоду від співробітництва, сприяло професійному росту.

Щоб приступити до проекту треба було приготувати приміщення. У її маленькій шкільній кімнаті вистачило місця, щоб розмістити парти для співробітництва учнів. Саме своєрідність розміщення меблів визначає пріоритет групової роботи. Потім протягом декількох тижнів Джоді привчала учнів майстерності ділового спілкування; слідувала за їх роботою у парах, трійках; пробувала різні комбінації об'єднання учнів у групи. Тільки через випробування вона домоглася стабільних груп учнів.

Джоді спостерігала, як діти доказували, кричали і дулися друг на друга. Вона дуже хотіла їх роз'єднати, але дослідни-

ками з проекту було зосереджено її увагу на тому, щоб діти самі визначили труднощі, а вчитель міг тільки підтримати їх прагнення.

Певний час групова робота була шумною і мала порушення у проведенні. Але через декілька тижнів Джоді визначила, що шум був дійсно продуктивним. Учні аргументували свої точки зору або розмовляли про процес роботи, насамперед, вони були активно включені у діяльність.

Посібник з організації групової навчальної діяльності учнів, що було запропоновано Джоді проектом SPRinG, мав цінні рекомендації. Вона визначила для себе, що дійсно їй допомогли добре сплановані етапи організації роботи учнів у малих навчальних групах, послідовність їх виконання дала запланований результат. Участь у проекті була для Джоді не тільки науковою роботою, а, насамперед, цікавою організацією її професійної діяльності. Що стосується її класу, Джоді визначає, що тепер діти залюбки проводять спільно багато часу. Інколи виникають проблеми, але вони спільно можуть їх вирішити. Ставлення учнів до навчання поліпшилось, також підвищився рівень їх індивідуальних навчальних досягнень. Тепер, на думку Джоді, це вже не складний клас [3].

«Будучи тільки помічником, як це?» – питала себе Джен, вчитель початкових класів, Лондон. Протягом декілька років вона намагалася проводити групову роботу у своєму класі, але змушена визначити, що була не в змозі справитися з пасивністю її учнів. Вони були дуже залежними від її підтримки і допомоги.

Дослідники звернули увагу на взаємодію учителя з групами: вчителька завжди хотіла, щоб діти виконували задачу тільки добре, нав'язувала учням свої ідеї. Вони рекомендували Джен змінити свій метод допомоги дітям, звернути увагу молодших школярів на те, що вони зможуть самі впоратися. Вчителька спонукала їх звернутися до книг, до допомоги учнів з других груп, взяти відповідальність за свої ідеї та рішення.

На початку учні були здивовані її ставленням до них, новий метод привів дійсно їх у шок. Вони захотіли отримувати свої винагороди за роботу тільки від Джен, не від свої однолітків. Цей період був напружений як для дітей, так і для вчительки. Але вона проявила витримку, і учні самі знайшли шляхи, як

скоректувати свою роботу, направити її у необхідне їм русло. Вони ставали більш незалежними у своєму мисленні, навчанні і почали насолоджуватися спільною роботою [3].

Командою дослідників у звіті, що розміщено на Інтернет сайті SPRinG [6], визначено, що проект надасть змогу більш широко і систематично використовувати групову роботу учнів у навчальному процесі. Проведена серед вчителів робота, розробка рекомендацій з організації групової роботи, які вони одержали, допоможуть більш ефективно організовувати навчальну діяльність учнів у малих групах, справитися з тими проблемами, які виникали в учнів та вчителів. У Брайтоні, вказано дослідниками, більш 40 шкіл звернулися за допомогою у реалізації групової роботи на професійному рівні. Це планується як частина роботи другого проекту, продовження SPRinG. Вчені Кембриджу і Лондону проводять серію конференцій, семінарів-практикумів, майстер-класів для вчителів регіональних шкіл з метою поширення досвіду з організації групової навчальної діяльності учнів. Кембриджем запропоновано відео-проект, у який входить досвід шести вчителів, що успішно проводять групову роботу учнів у своїй професійній діяльності.

Дослідниками проводиться робота серед учителів із зарубіжжя, вказано у звіті. Так, частиною проекту SPRinG є робота з вчителями Гонконгу та країн Карибського басейну, Південної Африки тощо. Ведеться розробка проекту для роботи з вихователями дитячих садків у Англії та країнах Європи.

Дослідженням було визначено значення підготовленості вчителя для ефективного проведення організації навчання учнів у малих групах у навчальному процесі початкової школи. Тому, розробляються матеріали для використання їх вчителями у їх педагогічній практиці та у професійно-педагогічній підготовці студента педагогічного ВНЗ.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Аналіз досліджень, котрі були проведені дослідниками, дав нам змогу ще раз визначити, що організації групової навчальної діяльності учнів надано центральну роль у шкільній практиці європейських країн. Більшість вчених бачать в організації навчання учнів у малих групах один з основних шляхів подолання кризи сучасної школи. Визначаючи організацію навчального процесу із включенням групової навчальної діяльності

учнів як особливий тип проникаючої технології, втілення нового педагогічного мислення вчителя і учня, ми вбачаємо подальші наші дослідження в розробці моделі професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя початкових класів до організації групової навчальної діяльності учнів у ВНЗ України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Dean J. Organising Learning in the Primary School Classroom – London, Routledge, 2001. – 272 p.
2. Galton M.J., Williamson J. Group Work in the Primary Classroom. – London: Routledge, 1992. – 224 p.
3. Improving the Effectiveness of Pupil Group in Classrooms (SPRinG) [Electronic resource] // Peter Blatchford, Maurice Galton and Peter Kutnick. – Mode of access: http://www.tlrp.org/pub/documents/no11_blatchford.pdf – Last access: 2008.-Title from the screen
4. O'Donnell, A. M. Structuring dyadic interaction through scripted cooperation // Cognitive perspectives on peer learning: Eds. A. O'Donnell & A. King. – Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum, 1999 – P. 179-196.
5. Promoting Effective Group Work in the Classroom: a handbook for teachers and practitioners // Ed Baines, Peter Blatchford, Peter Kutnick, with Anne Chowne, Cathy Ota, Lucia Berdondini. – London: Routledge, 2008. – 136 p.
6. Teaching and learning: Research briefing [Electronic resource] // Teaching and learning Research Programme: Proceedings. – Mode of access: http://www.tlrp.org/pub/documents/no11_blatchford.pdf – Last access: 2008. – Title from the screen.
7. Woolfolk Hoy, A., & Tschannen-Moran. M. Implications of cognitive approaches to peer learning for teacher education cooperation // Cognitive perspectives on peer learning: Eds. A. O'Donnell & A. King. – Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum, 1999 – P. 257-284.

РАТОВСКАЯ С.В.

ИССЛЕДОВАНИЕ ЕВРОПЕЙСКИХ СТРАН ПО ТЕОРИИ И ПРАКТИКЕ ОРГАНИЗАЦИИ ГРУПОВОЙ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

В статье автор анализирует исследования проекта SPRinG для повышения профессионализма учителя начальных классов по организации групповой учебной деятельности учащихся.

Ключевые слова: организация групповой работы учащихся, подготовка учителя начальных классов.

S.V. RATOVSKA

RESEARCHES OF THEORY AND PRACTICE IN ORGANIZING PUPIL-RUN GROUP WORK IN EUROPEAN COUNTRY

In the article the author analyses researches of SPRinG project to increase the level of professionalism of Primary school teacher in organizing pupil-run group work.

Keywords: *SPRinG project; pupil-run group work; Primary school teacher.*

УДК 378.147

РОМАНИШИНА О.Я.

м. Тернопіль, Україна

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ НЕМАТЕМАТИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті розглядаються питання початкового етапу формування інформатичної компетентності майбутніх вчителів нематематичного профілю. Серед основних напрямів такого процесу виділяють: формування інформаційної культури, складовими якої обрано: вміння здобувати й опрацювати інформацію як за допомогою традиційних, так і сучасних комп'ютерних технологій.

Ключові слова: *інформативна компетентність, інформаційна культура, комп'ютерні технології.*

Запити суспільства вимагають від випускників вищих навчальних закладів різного ступеня акредитації високої кваліфікації, готовності працювати в інформаційному середовищі. Це стосується і вчителів нематематичних спеціальностей. Саме інформаційна культура майбутнього вчителя є відображенням рівнів організації інформаційних процесів, рівнем сформованості умінь створювати, зберігати та використовувати на практиці одержану інформацію. Сучасний етап розвитку України підпорядкований процесу входження її в Єдиний Європейський простір, згідно Болонської угоди. Одну з суттєвих складових за-